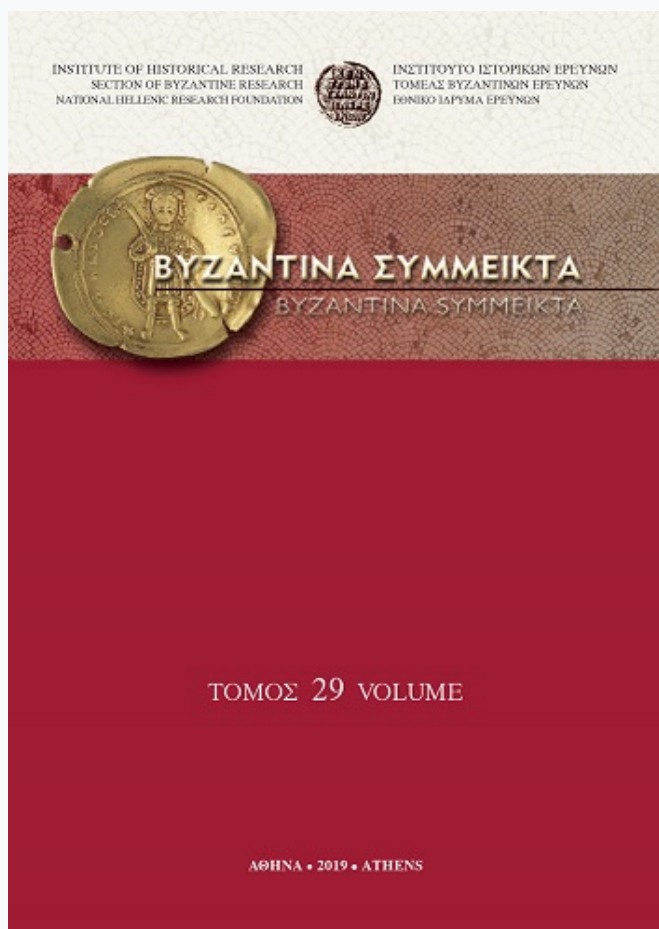

Byzantina Symmeikta

Vol 29 (2019)

BYZANTINA SYMMEIKTA 29

Βιβλιοκρισία: Θεοδοσίου διακόνου Άλωσης της Κρήτης (960-961). Théodose le diacre, La prise de la Crète, Paris 2017

Μαρία ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ

doi: [10.12681/byzsym.21939](https://doi.org/10.12681/byzsym.21939)

Copyright © 2019, Μαρία Γερολυμάτου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ Μ. (2019). Βιβλιοκρισία: Θεοδοσίου διακόνου Άλωσης της Κρήτης (960-961). Théodose le diacre, La prise de la Crète, Paris 2017. *Byzantina Symmeikta*, 29, 460–462. <https://doi.org/10.12681/byzsym.21939>

Θεοδοσίου διακόνου Ἀλωσις τῆς Κρήτης (960-961). *Théodose le diacre, La prise de la Crète*, introduction, traduction et notes René-Claude BONDOUX et Jean-Pierre GRÉLOIS (édition bilingue). [Association des amis du Centre d'histoire et civilisation de Byzance. Truchements 1], Paris 2017, pp. 173. ISBN 978-2-916716-61-9

Τὸ ποίημα τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Διακόνου Ἀλωσις τῆς Κρήτης (960-961) περιγράφει τὴν πολιορκία καὶ τὴν ἀνακατάληψη τοῦ Χάνδακα ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τὸν Μάρτιο τοῦ ἔτους 961, ἔπειτα ἀπὸ ἐνάμισυ σχεδὸν αἰῶνα ἀραβικῆς κατάκτησης. Προϋπῆρξαν δύο ἀποτυχημένες ἐκστρατεῖες στὴν ἀρχὴ καὶ τὰ μέσα τοῦ 10ου αἰ. Τελικὰ οἱ Βυζαντινοὶ πέτυχαν τὸν στόχο τους στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ρωμανοῦ Β' (959-963), κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Νικηφόρου Φωκά, δομestίκου τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ μετέπειτα αὐτοκράτορα Νικηφόρου Β'.

Στὸ βιβλίο προτάσσεται μία περιεκτικὴ καὶ συνάμα κατατοπιστικὴ Εἰσαγωγή, ἡ ὁποία ἐντάσσει τὸ ἔργο στὸ ἱστορικὸ του πλαίσιο, ἐνῶ προσφέρει καὶ ἓνα σύντομο, ἀλλὰ οὐσιώδη φιλολογικὸ σχολιασμό. Οἱ δύο μεταφραστές καὶ σχολιαστές, ἄριστοι γνῶστες τόσο τῆς ἀρχαίας, ὅσο καὶ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς γλώσσας, ἔχουν ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν ἔκδοση βυζαντινῶν πηγῶν, μὲ τὴ μελέτη ὧσεων τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας¹, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν διεξοδικὸ ἱστορικὸ σχολιασμὸ καὶ τὴ μετάφραση νεώτερων πηγῶν ποὺ παρέχουν μοναδικὲς πληροφορίες γιὰ τὸν ἐρευνητὴ τοῦ Βυζαντίου².

Τὸ ποίημα εἶναι γραμμένο σὲ ἱαμβικὸ τρῖμετρο. Ἀπὸ τοὺς πρώτους στίχους ὁ ἀναγνώστης διαπιστώνει ὅτι βρίθεται ἀπὸ λογοτεχνικὰ σχήματα (παρηχήσεις,

1. *Géometries du fisc byzantin. Édition, traduction et commentaire* par J. LEFORT et al. (Réalités byzantines 4), Paris 1991· *La Bithynie au Moyen Age*, éd. B. GEYER – J. LEFORT (Réalités byzantines 9), Paris 2003.

2. *Pierre Gilles, Itinéraires byzantins. Introduction, traduction du latin et notes* J.-P. GRÉLOIS (Collège de France. Centre de recherche d'histoire et de civilisation de Byzance. Monographies 28), Paris 2007.

λογοπαίγνια, ὑπερβολές, ἀκουστικὲς καὶ ὁπτικὲς εἰκόνες), οἱ ὁποῖες ἐνδεχομένως τὸ καθιστοῦν κουραστικό. Ἡ κλασσικὴ παιδεία τοῦ ποιητῆ τὸν ὀδηγεῖ στὴ συχνὴ χρῆση παραθεμάτων (αὐτουσίων ἢ ἐλαφρῶς παραλλαγμένων). Τὸ ποίημα ἔχει γνωρίσει πέντε ἐκδόσεις. Ὁ Ν. Παναγιωτάκης πραγματοποίησε τὴν πρώτη κριτικὴ ἔκδοση³ ἀπὸ τὸν μοναδικὸ σωζόμενο κώδικα, τὸν Parisinus Supplem. gr. 352 (ff. 135r-140r) τοῦ 13ου αἰ. Ἡ ἔκδοση αὕτὴ συνοδεύεται ἀπὸ ἐκτενὴ φιλολογικὸ καὶ ἱστορικὸ σχολιασμό. Ὅπως ἔδειξε ὁ Παναγιωτάκης, τὸ ποίημα συνετέθη στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ ἔτους 961 πρὸς τιμὴ τοῦ αὐτοκράτορα Ρωμανοῦ Β' καὶ προοριζόταν ἀρχικὰ νὰ ἀπαγγελθεῖ σὲ ἐπίσημη περίσταση ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορα ὡς πανηγυρικός. Οἱ Grémois – Bondoux προτιμοῦν νὰ χρονολογήσουν τὸ ποίημα ἀνάμεσα στὴν κατάληψη τοῦ Χάνδακα (Μάρτιος 961) καὶ τὴν πτώση τοῦ Χάλεπ (Σεπτέμβριος 962). Φαίνεται ὅτι ὁ Θεοδόσιος δὲν πρόλαβε νὰ πραγματοποιήσει τὸ σχέδιό του. Ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Ρωμανοῦ Β' τὴν ἀνοιξὴ τοῦ ἔτους 963 τροποποίησε τὰ δεδομένα. Νέος ἰσχυρὸς ἄνδρας ἀνεδείχθη ὁ μάλιστα Νικηφόρος Φωκᾶς. Ὁ ποιητὴς ἀναφέρεται ἐλάχιστα στὸν νικητὴ στρατηγὸ στὸ ποίημα. Γιὰ νὰ καλύψει αὐτὸ ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐρμηνευθεῖ ὡς ἀσέβεια προσθέτει μία εἰσαγωγὴ σὲ πεζὸ λόγο, στὴν ὁποία ἀπευθύνεται στὸν Νικηφόρο Φωκᾶ καὶ τὸν ἐπαινεῖ ἔμμεσα γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ προπυργίου τῶν Χαμδανιδῶν.

Οἱ Grémois – Bondoux ἔχουν χρησιμοποιήσει τὴν τελευταία κριτικὴ ἔκδοση ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν Hugo Criscuolo⁴ καὶ ἀξιοποιοῦν τὸ πλουσιότατο ὑπόμνημα πηγῶν ποὺ τὴν συνοδεύει. Ὡστόσο, διατηροῦν κάποιες ἐπιφυλάξεις ἀπέναντι σὲ ὀρισμένες σχολιαστικὲς προτάσεις τῆς ἔκδοσης Criscuolo καὶ δὲν υἱοθετοῦν ἄκριτα ὅλες τὶς ἀναφορὲς στὶς πηγές⁵. Τὸ κείμενο συνοδεύεται ἀπὸ γαλλικὴ μετάφραση, στίχο πρὸς στίχο, ἔργο πολὺ δύσκολο, δεδομένου ὅτι οἱ μεταφραστὲς καταβάλλουν ἰδιαίτερη προσπάθεια νὰ ἀποδώσουν ἓνα δύσκολο γλωσσικὰ κείμενο μένοντας πιστοὶ στὸ ἀκριβὲς νόημα τῶν λέξεων. Ἐνδεικτικὸ τοῦ σεβασμοῦ στὸ πρωτότυπο εἶναι ὅτι δὲν παραλλάσσει οὔτε κἄν ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων. Αὐτὸ ὀδηγεῖ σὲ μία μετάφραση ποὺ θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ κάπως «βαρεῖα» στὴ γαλλικὴ γλώσσα, ὅπως ὅμως σημειώνουν οἱ συγγραφεῖς,

3. Ν. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ, *Θεοδόσιος ὁ Διάκονος καὶ τὸ ποίημα αὐτοῦ «Ἄλωσις τῆς Κρήτης»* [Κρητικὴ Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 2], Ἡράκλειο 1960.

4. *Theodosii diaconi de Creta capta*, ἐκδ. Η. CRISCUOLO (Biblioteca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana), Leipzig 1979.

5. Βλ. τὶς παρατηρήσεις στὴν ἔκδοση Criscuolo τῶν Ε. LIVREA – Ρ. ELEUTERI (*Scriptorium* 39/1, 1985, 181-184).

πρόκειται για μία συνειδητή επιλογή, αφού τὸ ζητούμενο εἶναι ἡ ἀκριβὴς ἀπόδοση τοῦ λεξιλογικοῦ περιεχομένου. Ἡ παράθεση σὲ ἀντιώπεδες σελίδες τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου καὶ τῆς μετάφρασης διευκολύνει πολὺ τὸν ἀναγνώστη ποὺ δὲν ἐπιθυμεῖ ἀπλῶς νὰ διαβάσει τὴν ἀπόδοση στὰ γαλλικὰ τοῦ ποιήματος, ἀλλὰ νὰ παρακολουθήσει τὴ ροὴ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου.

Σκοπὸς τῶν δύο μελετητῶν εἶναι νὰ κάνουν γνωστὸ στὸ πεπαιδευμένο κοινὸ ἓνα κείμενο λίγο γνωστὸ, τοῦ ὁποῖου ἡ ἱστορικὴ καὶ φιλολογικὴ ἀξία ἔχουν παραγνωριστῇ ἢ παρεξηγηθῇ. Σημαντικὸ πλεονέκτημα εἶναι ὅτι δὲν ἀκολουθεῖται τὸ ἀγγλοσαξονικὸ σύγχρονο πρότυπο τῶν ἀπλῶν μεταφράσεων πηγῶν, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἀναγνώστης ἀποξενώνεται ἀπὸ τὸ πρωτότυπο κείμενο καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Οἱ δύο σχολιαστὲς-μεταφραστὲς τηροῦν ἐπίσης μία πολὺ ἰσορροπημένη στάση ἀπέναντι στὴν ἱστορικὴ ἀξία τοῦ ποιήματος. Χωρὶς νὰ πρόκειται γιὰ ἀκριβῆ περιγραφή τῶν γεγονότων (ἄλλωστε δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπὸς του), σίγουρα δὲν εἶναι φανταστικὴ διήγηση ἐντελῶς ἄχρηστη, ὅπως ἔχει κατὰ καιροὺς ὑποστηριχθῇ. Ὅπως ἐπισημαίνουν, ἡ σύνθεση τοῦ ποιήματος βρίσκεται πολὺ κοντὰ χρονικὰ μὲ τὰ γεγονότα καὶ κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὰ βίωσαν θὰ βρίσκονταν σίγουρα μεταξὺ τοῦ ἀκροατηρίου. Ἡ σημαντικότερη ὥστόσο συνεισφορὰ στὴν προσέγγιση τοῦ ποιήματος εἶναι ἡ νέα αἰσθητικὴ ὀπτικὴ μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία οἱ δύο σχολιαστὲς-μεταφραστὲς προτείνουν νὰ διαβάσει ὁ ἀναγνώστης τὸ ἔργο. Ἀντὶ τοῦ κακόγουστου, ὑπερφορτωμένου καὶ ἀνιαροῦ ὕφους, τὸ ὁποῖο σίγουρα διακρίνεται σὲ ἀρκετὰ σημεία, προτείνουν τὴν ἀνάγνωση ἐνὸς σατιρικοῦ καὶ μὲ παιγνιώδη διάθεση γραμμένου κειμένου, ἢ, ὅπως πολὺ εὐστοχα σημειώνουν στὴν περίληψη στὸ ὀπισθόφυλλο, ἐνὸς μακάβριου «*baroque*». Ἄλλωστε, ὁ ποιητὴς εἶχε ὡς στόχο νὰ τέρψει τὰ βασιλικά ὦτα, ἐνῶ τὸ ἀκροατήριό ποὺ διέθετε ἀνάλογη μὲ τὸν Θεοδόσιο παιδεία, ἦταν περισσότερο ἐξοικειωμένο ἀπὸ ὅ,τι εἴμαστε ἐμεῖς σήμερα μὲ τέτοιου εἶδους πανηγυρικοὺς. Τὸ εἶδος αὐτοῦ τοῦ κειμένου ἦταν ἴσως αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ἀνέμεναν νὰ ἀκούσουν.

ΜΑΡΙΑ ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ

ΠΕ/ΕΙΕ